

élek". — mondja még a cím után. Mióta költők túlesnek a születés fájdalmán, mindegyik eme példátlanul rendkívüli és nagyszerű, illetve hallatlanul mindennapi és egyszerű dolgokba kötött bele, ezekkel élt békében vagy hasonlott meg tragikusán. Istennel, a világgal, a szerelemmel és önmagával. Darvas Szilárd minden sorában költő és talán felesleges is volt így hangsúlyozni, hogy abban a reménytelenül hősi pillanatban, mikor kötetét nyújtja, nem ping-pongról van szó. Még csak nem is krampuszokról és nem is egészen a franciák kitűnően bevált fegyenclepepéről, az Ördög-szigetről, bár egyik versének címe; Enek az ördög-szigeten. Ennek rémképeiből, átvitt hasonlataiból és értelmeiből ködlik, terjeng fel a kötet fölé, a világ fölé, a mai élet fölé, a költő fölé: Ördög-sziget.

Azt lehetne mondani, hogy küldetészerűen pesszimista költő, ha verseinek igen változatos hangjával, mondhatni kötetének összhangjával nem az evvel éppen ellentétes elszárást mondaná. Lirája fontos, szinte sürgős mondanivalókkal terhes, nem az a költészetlenség, mely sokrétű, felelőtlen szavak közt bujkálhat, kerget valamilyen csenevész értelmet. A megláttató értelem fényével siet olykor Isten nevében, olykor szerelmesen a sötét, szemkönyeztetően sötét világon át, világossága néha a szatira és öngúny mélységeit éri.

Legnagyobb ereje a meglepően friss, üde hang és vérpezsdítő lendület, mellyel különösen néhány nagy versének rímei, ütemei vernek. Pompázóan, könnyedén, nagy megjelenítő erővel fejezi ki magát az ilyen, példának a sok közül alig kiválasztható sorokban:

...A régi máglya még vöröslik keresztül annyi századon
s az ősi barlang árnya reszket az égbe nyúló házakon,
az időt most sem panaszolja kité a sors tenyerébe visz
s kibe mennykő vagy bicska vágott ordított ezeréve is.

Az ilyen strófák feszültsége és a mondanivaló teszük „nagy” verssé a *Monológ*-ot, melyből a fenti néhány taktus való, a *Küldetés*-t, az *Évszakok balladája*-t, az *Áprilisi forgószél*-t, a *Nekrológ*-ot és még néhányat. De kisebb írásai is a képek, hasonlatok, rimek ötletes játéka, komoly, nagyobb célú játéka. (Magasiskola, A villamos balladája, Örök hegyek, Martialis új strófái, stb.) Van néhány sanzonszerű és könnyű írása is a kötetben, de a könnyűséget is mindig korszerűen értékesíti. Martialis új strófáiból kell idézni egyet, mint legjellemzőbbet:

Az egykor népszerű szabadság száműzve él a megvetés hegyén,
a jobb társaság be nem fogadja,
állítólag börtönviselt egyén.

Darvas Szilárd e kötetével meggyőző erővel jelentette be magát a magyar irodalomba. Nem, nem pesszimista költő. Indulatai a pervesztes háborgása, aki tudja, hogy van igazság, csak elűtötték tőle. Kötetének tudatos hiányosságai a költő korának — nem életkorának — tökéletlenségei. További fejlődését nagyobb mélységek felé és a kifejezés elmélyülése felé egészen különösen egy nem is jelentékeny, erotikus lánú verse, a *Démonok* c. mutatja. Sokat ad, még többet ígér és nagyon sokat várhatunk még tőle. (Sándor József)

NAGY ISTVAN: KÜLVÁROS
(Erdélyi Enciklopédia kiadás). „A külváros sokak tudatában bizonyos fokú társadalmonkivüliséget jelent. A belvárosi jól ápolt lény mosdatlanságra, szennyre gondol és megborzong. Az orvos járványokra, speciális népbetegségekre. A jótékony szív elhagyatott árvákat, siró özvegyeket vizionál” — mondja a szerző bevezető szavaiban. „Ilyen tünetek — folytatja — tényleg észlelhetők a külváros életében, de igazi jellemvonásait kevesen ismerik”. Milyen a külváros igazi, őszinte arca, „milyen a hang-

ja", amit „oly kevesen értenek meg" kérdi, — s a válasz? A válasz formája a kérdés természetéhez mértén adott. Bemutatást és bizonyítást vár az olvasó s inkább a társadalomkutató érvelését, mint az író jelenítését. Nagy István azonban író, aki érzi az elevenítő, formáló szó hatásosabb, meggyőzőbb erejét. Különbenis, mint írónak állandó tárgya a külvárosi élet s a külvárosi ember. Ugy az élményeivel, mint a kifejező eszközeivel ezen a téren, hogy úgy mondjuk, odahaza van. Nem meglepő tehát, ha írói, elbeszélői érzékenységgel vág neki feladatának s egy nap, észrevehetőleg nyáron, kézenfogja az olvasót s elindul hazulról és sorra veszi Kolozsvár külvárosait. Megteheti. Ismeri valamennyit. Itt született. Él, lakott valamennyiben, ott él most is. Dolgozott gyáraiban, kallódott, epekedett uccáin. Élete, élményei, öntudata, világa ez. Nála senki se járhatná biztosabban, ismerősebben. S úgy is járja, sorra, Kolozsvár körül. A kis könyv mindegyik fejezetében az élményei tömegéből rögtönző ember beszél. Módszere így friss és gyakorlati. Minden rögtönzés azonban kényszerűen zsufolt és gyors. Nála szinte még fokozottabban. Hisz szülőföldről, otthonáról és ügyéről beszél s amiket mond, azokkal nemcsak rehabilitál, de felfedez is: a magyar irodalmi tudatban élő főrangú és hívős Kolozsvárral szemben, helyben, Kolozsvárt, egy plebejusi, az élet meleg tenyészetében adott mássikat, mely akár most csinálja a maga történelmét, akár teljesen történelem előtti még az állapota, életjeleiben, életműködésében ugyancsak eredeti és sajátos. Amint kiderül, a kolozsvári külváros ugy egészében, mint részleteiben (Kerekdomb, Lupsa, Monostor, Fellegvár stb.) már azért is, mert különböző időben, különböző feltételek között létesült és különböző életsorson átment település, külön-külön egy-egy külváros egyéniség. Nemcsak azért, mert mások lakják s mind

más és más hajszalereken érintkezik a törzstelepüléssel s más és más nedvekből táplálkozik, hanem, mert ezek következményeképp más a közösségi képlete. Az egyiknek már meg van ezen a vonalon az egyénisége s mint minden egyéniség éli önönmagát, kezdeményez, a másiké még kialakulatlan. Am bárhol áll még társadalmi életkorában — bonyolult. Nagy István módszere itt, a külváros egyéniség kikeresésének, megközelítésének, visszaadásának pontján kerül próbára.

Mi lehet egy-egy ilyen település-egyéniesség aktuális kirajzolásának az igazi módja? Az átlag erdélyi író bizonyára megelégedne — külvárosról lévén szó — a nyomor-raport vagy az inség-szociográfia nézőpontjával és eszközeivel s legfeljebb csak abban lenne jobb vagy rosszabb a megoldása, ahogy írói képessége szerint megírná. Nagy István nem ilyen egyszerűen veszi a dolgát. Ez a mód szerinte külső rajzra, száraz adatolásra vezet, ami bármennyi számot és adalékot összehord is, mindvégig merev állományában kerülgeti csak az élet mindenkor mozgó törekedését. Ezért még rögtönző technikája ellenére is a külváros „igazi hangját" közösségi, társadalmi szerepében, lehetőleg ebbeli funkcionálása közben keresi. Így azután a génius loci elkerülhetetlen kiemelésén kívül a lényeges előtte az egyes külvárosok belső közösségi viszonyainak, működő vagy pangó szociális erőinek a kitapintása. Ezért érdeklik mindezen a különböző külváros-egyéniességek belső szociális szellemére utaló vonatkozások: a jelek, figurák, vonatkozások, melyek elaléltóságát, elesettséget vagy a ránehezedő nyomás ellen való védekezését illusztrálják. Az érdekli, melyik milyen spontán erőt hord magában az egészséges és önkéntes társadalmi összeműködésre s ezeket hol élményei egymás mellé sorakoztatásával vagy akár csak pillanatnyival, líraiilag (Fellegvár), hol értekező elbeszéléssel (Lupsa) ragadja meg.

A könyvnek ez a közösségi összeműködést prosperálásában vagy elakadásában figyelő, visszaadó törekvése a legtermékenyebb, mert ez a külvárosba szorultaknak, a külvároson túl, az egész társadalomra kiható, azzal szembe állító vagy egybevető öntudatát hozza előtérbe s így nemcsak a külvárosi állapotot, helyzetet rajzolja ki, de az abban jelentkező akaratot és az irányt is, amely felé, ha előre, ha hátra, de mozog. Ez a felfogás Nagy István helyes irodalmi realizmusából még akkor is természetszerűen következne, ha csak irodalmi beállításra törne. Mint látjuk, következik is, de megjegyeztük egyuttal, hogy központi mondanivalóit hol líráilag, hol elemzőleg ragadja meg s ez a megkülönböztetés kiemeli, hogy az irodalmi kialakítás s a társadalomkutatói elemzés nem minden fejezetében kerül formai egyensúlyba. A kétféle formálás súlypontja ide-oda tolódik: hol az író formál s itt literáris, hol a társadalomkutató összegez s itt értekező. A célkitűzés társadalomkutatói súlya s az író élménybeli túltelítettség előntik egymást. Annak az elő-

adónak az izgalma, aki közölnivalói tömegéből és közben még ezt is és azt is, ha sebtiben is, de el akarja mondani, ezért érezhető ki a könyvből. A könyv, minden helyes felfogása s tárgyának a kutatott mondanivaló mentén és mélyén vezetett tartalmassága ellenére, több helyen elcsúszott s majdnem egészen vázlatoszerű. Erre a vázlatosságra azonban elsősorban ő maga figyelmeztet — a felkészültségével. Ez, bármennyi jót jelent is, alakítási, komponálási hiba. Lépten nyomon érezhető, hogy figurák, esetek, mondanivalók zöme, serege, tára reked el a tollában. Figurák, esetek, mondanivalók, melyek pedig írása formai kiegyenülését emelnék. Fogta volna tehát rövidebbre a gyeplőt, érlelte volna tovább az élményét. Ezért bár az író és a társadalomkutató szempontjából az egyedül helyes ponton ragadta meg tárgyat s így igen lényegesen mélyített úgy az erdélyi szociografizálás, mint az irodalmi probléma-felvetés módján — egyáltalán nem tette fölöslegessé az általa felfedezett világ tartalmának bőségesebb kiaknázását s főleg kiformalását. (G.G.)

D I S P U T A

VÁLASZ SZEKERES GYÖRGYNEK

Tulajdonképpen nincs értelme vitatkozni. Tulsokat vitatkoztam már s az olvasók számára nem sült ki belőle semmi, mert nem tudták figyelemmel kísérni a mondanivalóimat, mivel csak az összes írásaim ismerete adhatott volna nekik biztos alapot az ítélkezésre. De ki ismeri az én összes írásaimat, amikor kénytelen vagyok a legkülönbözőbb helyeken megjelentetni, csak azért, hogy utat törjek magamnak és hátam mögött álló osztályomnak!?

Ebben az esetben még nehezebb a helyzetem, mert a Korunk olvasói közt aligha van néhány ember, aki olvasta a könyvet s így fejezetről-fejezetre kellene idéznem, hogy bizonyítsam: az a nacionalizmus, amit én hirdetek, ugyanaz a demokratikus népi nacionalizmus, amit Szekeres György követel rajtam s amit más országok munkássága, de különösen az orosz és francia már régen elfogadott. A mai német vagy bármilyen sovinizmust és imperializmust, ugyancsak a nemesi és polgári osztályna-